

**Istoricul unei controversă. Cartea Ocolniță din Rășinari (1488)
și extrasul actului de danie (1383).
Originale pierdute și copii târzii sau falsuri de secol XVIII?***

Ela COSMA **

Abstract: *History of a Controversy. Cartea Ocolniță of Rășinari (1488) and the Extract from the Deed of Donation (1383): Lost Originals and Late Copies or Fake Documents of the 18th Century?* By showing the history of the discovery both of a controversial document (actually containing two property acts from Rășinari, namely, Cartea Ocolniță, a “book” of the village borders, from 1488 and a donation deed from 1383) and of its copies, the study attempts to answer the question whether the said documents are, all, late copies of a lost original or fake documents written in the 18th century. The first historian who identified and edited the document from Rășinari was Nicolae Iorga (1906); he was followed by the village monographer, Vasile Păcală (1915). While Iorga doubted about the authenticity of the document, asserting that it was made up for juridical purposes during the Rășinari trials against the usurper Magistrate (council) of the city of Sibiu (1735-1776/1786), Păcală considered the document to be authentic. Recent research brought to light more copies of Cartea Ocolniță (1488), with or without the extract of the deed of donation (1383). These copies were surely compiled during the 18th century, as also shown by studies authored by Tatiana Onilov and Vasile Rus.

Keywords: Rășinari in Mărginimea Sibiului, Cartea Ocolniță (1488), deed of donation (1383), historiographical controversy.

Dacă într-o bună zi s-ar descoperi originalul actului căruia îi dedicăm studiul de față, atunci *Cartea Ocolniță* de la Rășinari din 1488 ar deveni cel dintâi document cunoscut, scris în limba română, devansând cu 33 de ani scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung adresată judeului brașovean Hans Benckner în 1521. Dar cum istoria nu se poate scrie la modul condițional-optativ, singură evidența faptelor istorice și a probelor documentare ne va călăuzi în demersul nostru.

Așadar, în 1906, în premieră românească, dar și universală, Nicolae Iorga descoperea și semnală un document contestat și o valoroasă copie din Rășinari. Într-un mic studiu *Despre actele rășinărene*, marele istoric menționa succint: „În anul 1735 satul Rășinarilor începu un proces cu magistratul sibiian de care atârna, cu privire la niște hotare multă vreme dezbătute. Procesul urma și în 1776”¹.

* Această lucrare a fost elaborată în cadrul Grantului de cercetare realizat cu sprijin financiar din Fondul Recurent al Donatorilor, aflat la dispoziția Academiei Române și gestionat prin Fundația „PATRIMONIUM”, GAR-UM-2019-II-2.5-13, *Patrimoniul istorico-juridic românesc în documente și arhive inedite*, director de grant: Ela Cosma.

** Cercetător științific, doctor în istorie și filologie (specializarea folclor), Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, Cluj-Napoca; e-mail: ela_cosma@yahoo.com.

¹ Nicolae Iorga, *Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene*, I, București, 1906 (cap. „IV. Despre actele rășinărene”), p. XXXII-XXXIV.

Precizările erau, însă, aproximative și sufereau câteva amendamente: 1) procesul rășinărenilor nu a început la 1735, căci avea antecedente îndelungate; 2) procesul nici nu s-a încheiat la 1776, ci abia la 1786-1788; 3) apoi, nu Rășinariul „atârna” de Magistratul Sibiului, ci acesta îl spoliase pe primul de drepturile sale teritoriale; 4) iar acele „hotare multă vreme dezbatute” aparțineau dintotdeauna satului și fuseseră uzurpate de către sibieni.

Din păcate (sau din fericire?), afirmațiile lui Nicolae Iorga din 1906 sunt incomplete și inexacte. Ele sunt infirmate prin descoperirea, în Muzeul Bisericesc de la Casa Episcopală din Rășinari, a unui volum gros, legat în copertă de piele, un manuscris ce numără 1.318 pagini. Volumul, intitulat *Transmissionales in causa Possessionis Resinar contra Liberam Regiamque Civitatem Cibiniensem 1784* (Transmisionale în cauza posesiunii Rășinariului contra Orașului Liber Regesc al Sibiului), conține actele amintitului proces urbarial și desfășurarea sa vreme de 50 de ani (1735-1784)². Identificarea manuscrisului inedit în vara lui 2017, ca și intenția prelucrării și editării sale critice au prilejuit realizarea unui acord științific între Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca, pe de o parte, și Parohia Ortodoxă și Primăria din Rășinari, pe de altă parte³. Volumul *Transmissionales* în ansamblul său contestă imaginea sumară a procesului rășinărean evocată de Nicolae Iorga.

Istoricul continua, însă, prezentând documentul ce face obiectul studiului nostru: „Pentru nevoile [procesu]lui se alcătui o așa-zisă diplomă a Craiului Matiaș Corvinul pentru întinderea moșiei Rășinarilor, întărind-o și cu numele preoților, judeului-cneaz sau sindic [*sândie*]⁴ și ale ’bătrânilor jurați’. Neapărat că actul e plăzduit în forma lui de astăzi, dar e foarte cu puțință că el să fi fost alcătuit pe temeiul unui adevărat privilegiu al lui Matiaș”⁵.

Nicolae Iorga reproducea actul contestat în anexele volumului de *Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșeni*, sub rubrica „III. Documente rășinărene (păstrate la școala românească din Rășinari)”, fără alte comentarii legate de modul și locul descoperirii⁶. *Cartea Ocolniță* din 1488 și extrasul actului de danie din 1383 sunt urmate de reproducerea unui alt document, intitulat „II. Pentru anul 1735”, în care se editează, de fapt, un document românesc din 1777 (întrucât face

² *Transmissionales in causa Possessionis Resinar contra Liberam Regiamque Civitatem Cibiniensem*, manuscris aflat la Muzeul Bisericesc din Casa Episcopală de la Rășinari, include actele procesului urbarial (1735-1784), descripția Rășinariului (1754-1784), audieri de martori, documente mai vechi (sec. XV-XVIII).

³ *Acord de colaborare și proiect științific din 15 iulie 2017*, încheiat între Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca, reprezentat de CS I dr. Ela Cosma, pe de o parte, și Parohia Ortodoxă Rășinari, reprezentată de preot paroh Nicolae Jianu, Primăria Rășinari, reprezentată de primar, dl. Bucur Bogdan, pe de altă parte. În cadrul acordului, doamna Marina Bogdan, managerul Grupului de Acțiune Locală (GAL) cuprinzând 11 din cele 18 sate ale Mărginimii Sibiului, a realizat scanarea profesionistă a volumului la Biblioteca Județeană ASTRA din Sibiu.

⁴ Cel pe care Nicolae Iorga îl denuște incorect ca fiind *sindic* se numea în realitate *sândie*. Acesta era substitutul judeului sătesc, conform unor mențiuni documentare medievale și premoderne. Apud Victor Păcală, *Monografia satului Rășinari*, Sibiu, 1915, p. 44.

⁵ N. Iorga, *op. cit.*, p. XXXIII.

⁶ *Ibidem*, p. 229-231.

Istoricul unei controversă. Cartea Ocolniță din Rășinari (1488) și extrasul actului de danie (1383).

referință la ascultarea de martori, „la întrebare la anul trecut 1776”).

Revenind la descoperirea pe care o dezbatem acum, fără să ne spună dacă l-a văzut el însuși, cu ochii lui, ori poate a aflat de la alții despre existența actului, marele istoric descrie exact „așa-zisa diplomă” a regelui Matia Corvin prin elementele sale de fond: „întinderea moșiei Rășinarilor” (hotarul satului) și de formă: încheierea actului cu numele preoților, judeului (care odinioară se mai numea cnez ori *sindie*) și ale juraților.

Iorga realizează, astfel, prima semnalare și prima editare a *Cărții Ocolniță* din 1488: iată meritul său. Totuși, sunt câteva omisiuni importante: nu se detaliază sursa arhivistică, nu se descriu împrejurările descoperirii, nici forma documentului, nu se indică existența sau lipsa unor elemente de întărire (semnături, pecete). Autorul se mărginește să concluzioneze sumar că actul (descriș de el la 1906) este „plăzmuț”, deci reprezintă un fals.

Apoi, Iorga mai consideră ca foarte posibilă alcătuirea sa în temeiul unui privilegiu „adevărat” al regelui Ungariei. În tot cazul, originalul (adică fie privilegiul regesc – în limba latină, fie *Cartea Ocolniță* de secol XV – în limba română), chiar dacă a fost căutat de istorici, nu s-a descoperit până în zilele noastre, la peste 110 ani de la mențiunea lui Iorga și la 530 de ani de la presupusa sa emiteră (1488).

Mult mai mare interes îi deșteaptă istoricului amintit extrasul actului daniei pe care Radu-Vodă Negru, marele herțeg și domn al Țării Românești, o face la 1383 Bisericii Sfintei Paraschiva, cel mai vechi lăcaș de cult din Rășinari: „Aceași hârtie cu scrisoare din veacul al XVIII-lea care-l cuprinde⁷, dă apoi un extras de act de danie de la 'Radu-Vodă Negru', 'marele-herțeg, Domn'. Felul cum el arată hotarele unei moșii, care trebuie să fie prin Făgăraș, închinarea daniei către o biserică, a Sfintei Paraschive, cea mai veche din Rășinari, în sfârșit data de 1383, care se potrivește foarte bine cu anii în cari a putut domni Radu fiul lui Vladislav și tatăl lui Mircea, despre care se spune în acele câteva rânduri că a întregit dania de pământ, ne fac să credem că avem înainte într'adevăr rânduri autentice. Spre aceeași încheiere ne duc și cuvintele slavone presărate și pe care cu greu le-ar fi putut născoci astfel un dascăl de sat ardelean din veacul al XVIII-lea. Avem, deci, înainte în traducere o parte din cel mai vechiu hrisov dat în limba slavonă, a afacerilor interne”⁸.

Iorga specifică faptul că „aceași hârtie” ce conține „scrisoarea din veacul al XVIII-lea”, adică privilegiul lui Matei Corvin către rășinăreni, cuprinde și extrasul actului de danie al domnului Radu Negru, respectiv un fragment tradus din slavonă ori, în cuvintele istoricului, „în traducere o parte din cel mai vechi hrisov dat în limba slavonă”.

Autorul citat își încheie referințele *Despre actele rășinărene*, trimițând la alte informații din Rășinariul celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea, referitoare la „fugarul” Apostol (fiul banului muntean Hrizea și al soției lui

⁷ Iorga se referă la „privilegiul lui Matias” din paragraful anterior.

⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. XXXIII.

Gherghina), căsătorit a doua oară cu „pribeaga” Dumitrana și făcând nunta în casa preotului rășinărean Manea Izdrailă, mort la Cluj, și având o fiică Eva, măritată cu dascălul Aliman Galea din același sat al Mărginimii. Mai scrie Iorga: „În 1783-[178]4, dregătorii români ai Rășinarului dădeau dascălului Aliman mărturiile și adevărurile de nevoie pentru a reclama în 'țară' moșiile ce se conveniau dascăliței Eva”⁹.

Astfel, din datele furnizate de Nicolae Iorga în 1906 reținem: a) semnalarea și reproducerea în premieră a documentului de la Rășinari din vremea regelui Matia Corvin; b) actul e considerat ca fiind „plăzmit” și întocmit între 1735-1776 pentru a sluji procesului pentru posesiunea satului; c) actul a fost consemnat pe aceeași „hârtie” cu extrasul actului de danie din 1383 al domnului Radu Negru către Biserica Sfintei Paraschiva din Rășinari.

*

A doua menționare, mult mai amănunțită și mai amplă, însoțită și ea de transcrierea și redarea documentelor din 1488 și 1383, îi aparține lui Victor Păcală, în a sa *Monografie a satului Rășinari* din 1915¹⁰. Victor Păcală este cel ce oferă actului o identitate, adică numele sub care este cunoscut până azi: „Dela 1488 avem o *carte ocolniță*, alcătuită pe baza unor documente mai vechi și folosită în procesul urbarial dintre Rășinari și cetatea Sibiului”¹¹. Între „documentele mai vechi” se numără și acel extras dintr-un act de danie din 1383.

Păcală subliniază însemnătatea actului care „ne înfățișează vechiul hotar, în care se rezumă o bună parte din istoria satului”¹². Meritul deosebit al monografului satului Rășinari constă în aceea că relevă importanța actului din 1488, motiv care-l face să redea integral documentul, transcriindu-l din alfabetul cu chirilice. Varianta oferită de Victor Păcală în 1915 diferă ușor de cea pe care o publicase Iorga în 1906; așadar, Victor Păcală se raportează la altă copie decât cea prezentată de Nicolae Iorga. Nici monograful Rășinariului nu suflă un cuvânt despre locul și forma în care a aflat documentul, a cărui existență rămâne, în continuare, învăluită în mister.

Autorul rășinărean confirmă, însă, afirmația lui Iorga privind existența în copie a documentului din 1488, întrucât a fost scris pe aceeași hârtie ce cuprinde și extrasul actului de danie din 1383, prin care domnitorul Radu-Vodă Negru dăruiește moșii Bisericii „Sfânta Paraschiva” din Rășinari, alte moșii fiind donate de fiul său Mircea-Vodă.

⁹ *Ibidem*, p. XXXIV. Pentru acest document, N. Iorga face trimitere la revista „Literatura și arta română”, IV, București, 1899-1900, p. 401 sq.

¹⁰ V. Păcală, *Monografia satului Rășinari*, Sibiu, 1915. Remarcabila lucrare a fost reeditată anastatic în 2015, într-un proiect cultural realizat cu colaborarea Bibliotecii Județene ASTRA din Sibiu, de către Asociația „Rășinari”. Confluente Europene, cu finanțare de la Primăria Rășinari, sub coordonarea domnului primar Bucur Bogdan.

¹¹ V. Păcală, *op. cit.*, p. 35.

¹² *Ibidem*, p. 42.

În sfârșit, monograful redă documentul din 1383, pe care Iorga îl considera autentic: „Храм свта и [Ѣ]но[до]бна Parascheva, pentru moșiile besearicii, ceale date besearicii de Marele Herțeg Domnu Rad[u]-Vodă Negru. În câmpu de jos, din calia Coșteului, în sus, până în Strâmtu, jumătate despre pădure a bisearicii, jumătate popilor, alta, din jos de calia Coșteiului, alta peste râu din Gura Văi, cu piatră rătundă, precum merge vărsătura pin râu pe lângă merii popa Oprea Pătruțu, pe lângă stupină, pin calia Coșteului. Dară cea din jos de calea Coșteului e dată de Mircea-Vod[ă] Basarab. Leat 6891 [1383], m[e]s[i]ța Ghen[arie] 7, за поминация Дуа их [pentru pomenirea sufletului lor]¹³.

Revenind la *Cartea Ocolniță* din 1488, tot la fel ca Nicolae Iorga, nici Victor Păcală nu indică arhiva în care a văzut-o, menționând doar că a fost scrisă pe aceeași hârtie cu extrasul actului de danie din 1383. Însă monograful Rășinariului reușește să arunce un strop de lumină asupra istoriei ascunse a documentului din 1488, specificând într-o notă: „Documentul fu găsit cu prilejul restaurării bisericii vechi [a Sfintei Paraschiva] la a. [anul] 1655¹⁴. Prin rezoluția guvernului din 30 Maiu 1777 nr. 5916, apoi prin deliberatul aceluiaș for din 16 Ian. 1784 nr. 9443, documentul fu declarat fals și osândit să fie nimic. Totuș, un exemplar se rătăci printre hârtiile procuratorului fiscal și scăpă astfel de peire. Ieșind din nou la iveală, în a. 1828, goana se reînnoi contra lui și numai cu mare greutate putu să i se salveze existența¹⁵.

*

Unde se află, deci, această prețioasă „hârtie” cu identitate neclară până în zilele noastre? Acum peste o sută de ani, se pare că ambii cercetători citați, Iorga și Păcală, au văzut-o, independent unul de altul, și au descris-o la fel: „hârtia”, fiind mai târzie (nu de secol XV, ci de secol XVIII, conform primului autor citat), conținea două documente, redată unul după celălalt în ordine invers cronologică: primul document din 1488 era urmat de cel de-al doilea din 1383.

În 2017 am văzut prima oară și am fotografiat *Cartea Ocolniță* din 1488 (fără „continuarea” sa din 1383), expusă într-o copie, respectiv în două copii (xerox), în Muzeul Bisericesc din Casa Episcopală de la Rășinari. Această casă de patrimoniu istoric a oferit sediu celor patru episcopi ortodocși sârbi din ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea: Dionisie Novacovici (1763-1767), Sofronie Chirilovici (1771-1774), Ghedeon Nichitici (1783-1788) și Gherasim Adamovici (1789-1796). Dacă în Casa Episcopală se păstrează portretul original al ultimului dintre episcopii amintiți, Gherasim Adamovici, Ghedeon Nichitici a decedat la Rășinari, iar mormântul său, acoperit cu o lespede roșie, se află în

¹³ *Ibidem*, p. 37.

¹⁴ Credem că Păcală a greșit cu un secol și că se referea la anul 1755, atunci când s-a terminat construirea din zid a Bisericii „Sfinta Paraschiva”. Nu cunoaștem nicio „restaurare” din 1655, dar bănuim că trebuie să fie vorba despre ridicarea, în locul bisericii vechi de lemn, a celei noi zidite. Construcția s-a desfășurat între 1728-1755.

¹⁵ *Ibidem*, p. 82, nota 2.

fața altarului din Biserica Sfintei Paraschiva¹⁶. În ce privește *Cartea Ocolniță* din Casa Episcopală, în 2017 prima copie era înrămată în sticlă pe peretele vopsit albastru (păstrând culoarea inițială de „mieruală”) din „casa cea mare”, azi sală de expoziție a muzeului rășinărean. A doua copie putea fi admirată în vitrina amplasată în mijlocul aceleiași încăperi, alăturat fiind prezentată transcrierea fragmentelor inițial și final ale actului.

Cartea Ocolniță de la Rășinari din 1488 este o copie; îi lipsesc pecetea, semnăturile *manu propria* și orice însemne ale unui original. E redactată cu litere chirilice în limba română. Ambele copii xerox ale actului, expuse în Muzeul Bisericesc, vădesc urmele îndoiturii, documentul fiind poate inițial rulat ca un sul, apoi presat la păstrare, astfel că a foaia a fost împăturită de cinci ori, având patru îndoituri pe lățime.

Unde se află, însă, fie și în copie, extrasul actului de danie emis de Radu-Vodă la 1383 pe seama Bisericii Sfintei Paraschiva de la Rășinari? Și unde se găsește „hârtia” pe care au fost copiate împreună ambele documente de la 1488 și 1383? Este limpede că cele două copii identice, expuse în Muzeul Bisericesc (2017), nu conțin decât prima parte a acelei „hârtii”, a documentului semnalat de Iorga și Păcală.

Cum originalul nu s-a găsit și nu se cunoaște, ne-am întrebat, inițial, dacă copia de la Rășinari din 1488, în limba română cu litere chirilice, nu reprezintă cumva traducerea unei diplome în latină, de mult pierdute? Cercetând volumul *Transmissionales*, colegul latinist Vasile Rus a descoperit, în anexele documentului-fluviu, traducerea din „valahă” în latină, atât a *Cărții Ocolniță*¹⁷, cât și a extrasului actului de danie către Biserica Sfintei Paraschiva de la Rășinari¹⁸.

Așadar, în locul unui posibil original latinesc de secol XV, deocamdată am aflat transpunerea în latină a documentului românesc cu chirilice de la 1488, traducerea latinească fiind efectuată cel târziu pe la 1784-1788, atunci când s-a încheiat copierea pe curat a tuturor actelor procesuale și a anexelor documentare incluse în volumul *Transmissionales*. De subliniat că, aiudoma copiei documentului din 1383, nici cea a actului din 1488 nu-i deloc lipsită de valoare istorică, juridică, lingvistică, datorită conținutului său.

În *Transmissionales* mai întâlnim un document interesant, redat imediat după *Cartea Ocolniță* (1488) și fragmentul de danie (1383). Este vorba despre traducerea în latină și mărturia în limba originală germană a meșterului zidar

¹⁶ Am descris Casa Episcopală în articolul: Ela Cosma, *Case și inscripții din Rășinari, sec. XVIII-XIX (I)*, în „Acta Terrae Fogarasiensis”, VII, 2018, p. 539-541.

¹⁷ *Cartea Ocolniță* din 22 mai 1488, traducere din română în latină, în *Transmissionales...*, p. 1136-1141. Se notează titlul în marginea din dreapta filei: *Literae Metales Valachales* și se face următoarea observație marginală: *pro Resinar sub Nro 516*. Documentul începe astfel: *Vigesimarum Secundarum. Translationis Videlicet Literarum Metalium Resinariensium ex Annuentia Mathiae Regis Per 40. Viratum et Juratos Senes Resinarienses Valachico Ideomate 1488 Die 22a May Confectarum tenor Sequitur in haec Literae verba.*

¹⁸ Extrasul actului de danie din 7 ianuarie 6791 (1383) al lui Radu Negru-Vodă și Mircea Basarab (Mircea cel Bătrân) către Biserica Sfintei Paraschiva din Rășinari, traducere din română în latină, sub titlul subliniat cu acoladă: *Indorsatio Autem talis Legebatur*, în: *Transmissionales...*, p. 1141-1142.

Istoricul unei controverse. Cartea Ocolniță din Rășinari (1488) și extrasul actului de danie (1383).

Johannes Drotlich, care a primit din mâinile ucenicului său o „carte” (*Librum, ein Buch*), pe care acesta o găsisse la dărâmarea bisericii vechi din Rășinari. Este chiar momentul când a început construirea din piatră a bisericii noi, edificiul de azi, purtând vechiul hram al Sfintei Paraschiva. În orice caz, zidarul Johann Drotlich a înmănat respectiva carte lui Aliman, fiul preotului Sava (*Popa Szavul*), în data de 5 iunie 1755. Mărturia meșterului sas s-a dat la Sibiu, patru ani mai târziu, în 4 iunie 1759¹⁹.

Traducerea acestor documente din română și germană în latină atestă marea importanță pe care le-o acordau rășinărenii veacului al XVIII-lea, atunci când includeau dovezile privind hotarul, moșiile și biserica satului în anexele volumului de *Transmissionales*. De fapt, celor două documente traduse din „valahă” (cel de la 1488 și cel de la 1383), urmate de mărturia tradusă din germană (din 1759 vizând cartea Bisericii Sfintei Paraschiva, găsită la 5 iunie 1755), li se atribuia rang superior și primordial, întrucât tocmai ele deschideau șirul unor diplome și privilegii regești, al unor rezoluții guberniale, anexate și rediate, evident, în copie după documentele originale: *Andreanum* din 1224²⁰ și copia simplă din 1366, întocmită de către vicarul general sas Ludovicus, a privilegiului din 1317 emis de regele ungar Carol I²¹ (Carol Robert de Anjou), de confirmare a diplomei *Andreanum*; apoi, diploma de la 1223 a regelui Ungariei Andrei, privind întemeierea abației din Cârța²², la finalul căreia se inserează o paranteză explicativă, ce rezumă istoricul posesiunilor și hotarului

¹⁹ *Transmissionales...*, p. 1142-1143. Mărturia tradusă în latină are următorul titlu subliniat cu acoladă: *Vigesimarum Terciarum. Translationis Scilicet Testimonialium de inventis metalibus in Templo S. Parasevae tenor Sequentes. Copia Copiae. Translatio*. Urmează mărturia originală în germană: *Copia Copiae. Idem Testimonium Germanico Ideomate*.

²⁰ *Ibidem*, p. 1143-1150. Notăție marginală în stânga filei: *L[ite]ris A.G.G. și titlul subliniat cu acoladă: Vigesimarum Quartarum. Copiae Scilicet: Andreani Privilegii Pro Cibiniensibus, et ejus 7. Sedium Subordinatarum Terrae Regalis Incolis Teutoniis A.[Anno] 1224. elargiti verbalis Continentia Sequitur in haec Verba*. Prin diploma andreană din anul 1224, regele Andrei al II-lea al Ungariei le reconfirma coloniștilor germani (sașilor) o serie de privilegii. Diploma a fost publicată în: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I (1191-1342), ed. Franz Zimmermann și Carl Werner, tipar Franz Michaelis, Sibiu, 1892, doc. 43, p. 32-35, cu următorul regest: „1224 nach November 30. König Andreas II. bestimmt Rechte und Pflichten der Siebenbürger Deutschen von Broos bis Draas ('Andreanum')” (1224, după 30 noiembrie. Regele Andrei al II-lea stabilește drepturi și obligații ale germanilor transilvăneni de la Orăștie până la Drăușeni, „Andreanum”).

²¹ *Ibidem*, p. 1150-1151. Titlul privilegiului: *NZ. Praescriptum Privilegium praetaerea Universitate Saxonum, de Cibinio, et ad Sedem Cibiniensem Pertinentium Per Carolum Regem Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Cumaniae, et Bulgariae A. 1317. ad Instantiam Episcopi Quinque Ecclesiensis, et Generalis Vicarii Saxonum Septem Sedium Terrae Transylvaniae Anno 1366. Per Ludovicum Iio concomitenter fuit confirmatum. Eranque in Simplice Copia exhibitae*. În privilegiu, Rama desemnează Bosnia, după numele râului Rama ce străbatea provincia.

²² *Ibidem*, p. 1151-1155. Titlul cu acoladă: *Vigesimarum Quintarum. Fundationalium Abbatiae Kerczensis (Abbat. de Candelis) Seu Andraee Regis Copiae tenor Sequitur in hunc modum*. Notăție marginală în stânga paginii: *L[ite]ris A.B. de Anno 1223. emanatae*. Este diploma originală, redată în: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I (1191-1342), doc. 38, p. 27-29, cu următorul regest: „1223 nach November 30., König Andreas II. bestätigt des geistlichen Gocelinus Schenkung von Michelsberg an die Abtei Kerz.” (1223, după 30 noiembrie, regele Andrei al II-lea confirmă donația Cisdăioarei făcută abației Cârța de către clericul Gocelinus).

Mănăstirii Cârța după 1556²³ (diploma din 1223 menționează de două ori *Villa Ruetsel*, numai că, pentru uzul contemporanilor din secolul al XVIII-lea, se face identificarea explicită a acesteia: *ad Villam Ruetsel* suprascris: *Resinár*²⁴, *Il. 1*); mărturia meșterului zidar Johannes Drotlich, dată la Sibiu în 4 iunie 1759, despre *Cartea Ocolniță* găsită la dărâmarea bisericii vechi din Rășinari la 5 iunie 1755²⁵; în fine, *Tabella Topographica* și *Mappa iconographica-topographica Pagi Liberi Resinar* din 1781, indicând teritoriile vechi ale Rășinariului cu hotarul său²⁶, și rezoluția (hotărârea) Guberniului transilvan din 30 mai 1777, referitoare la cauza rășinărenilor²⁷.

²³ *Ibidem*, p. 1153. Iată conținutul parantezei de secol XVIII, intercalată în textul privilegiului din secolele XIII-XIV: „(Monasterium hoc fuit in Fundo Regio Penes Districtum Terrae Fogaras Pro Benedictinis fundatum, Posteam Usum Praepositurae Cibiniensis conversum, tandem in A. 1556. cum reliquis fundationalibus bonis Confiscatum, Nunc Per Magistratum Cibiniensem Privato Jure, Sed Sine Omni Legali Donatione Usurpatum)”.

²⁴ *Ibidem*, p. 1153-1154: „Prima meta Terrae *Montis S. Michaelis* [sublinieri în original] incipit ab Oriente in *Pede Alpium*, et descendit *Per Torrenem* descendentem, ab ipsis *Alpibus Versus Villam Ruetsel* *Metis Assignatis*, *Secus rivulum usque ad Viam*, quae ducit de ipso Monte ad *Villam Ruetsel* (*Resinár*) [cuvântul din paranteză este suprascris] *inde transit ipsam Viam*, et ascendit *Per Quamdam Viam*, *Usque ad metam*, quae dividit *Territoriae de Villa Hermanni* [et de villa Ruetel, inde tendit sub pede montis vinearum de villa Hermani], et *Perquamdam Semitam*, *Quae ducit ad Insulam Christiani*, *Usque Verticem Montis Nemorosi*, et *Per ipsum Verticem Ascendit iterum*, in *Alpes Versus Occidentem*, et *ibi terminatur*”. Citatul preluat (cu caractere italice) din documentul redat în volumul *Transmissionales* conține în original sublinierile, pe care le-am marcat cu linie continuă. *Terra Montis S. Michaelis* se referă la satul Michelsberg (Cisnădioara), aflat între Cisnădie și Rășinari, la 10 km distanță de ultima localitate amintită. Completarea în paranteză dreaptă conține fragmentul omis în *Transmissionales...*, dar redat în *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I (1191-1342), doc. 38, p. 27. *Villa Riuettel* se menționează în privilegiul din 1204 al regelui ungar Emeric acordat lui Ioan Latinul, în: 1) Colecția Hurmuzaki, Documente privitoare la Istoria Românilor, vol. I (1199-1345), ed. Nicolae Densușianu, București, 1887, p. 50, editorul Nicolae Densușianu identificând *villa Riuettel* cu Rășinari; 2) *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I (1191-1342), doc. 15, p. 7-8, unde, arbitrar și fără explicații, editorii identifică *villa Riuettel* cu Heltau (Cisnădie). În ediția ultim amintită, *Urkundenbuch...*, vol. I, doc. 38, p. 27, în documentul din 1223 de donare a Cisnădioarei către abația Cârța, cele trei menționări ale numelui satului sunt transcrise în două feluri diferite: *villa Ruetel* (de două ori) și *villa Reutel* (o dată). Propunem o lectură fonetică a toponimului transcris în varii forme în documentele din 1204 și 1223 (*Riuettel*, *Ruetel*, *Reutel*, *Ruetsel*): *villa* (satul) *Răuțel*. Acest fonetism devine și mai probabil, dacă ne punem problema invers: cum ar reda un sas, un maghiar sau un italian cuvântul *răuțel* (nu *răuleț*), fără să folosească semne grafice speciale pentru sunetele *â* și *ț*? Completarea de secol XVIII din *Transmissionales* stabilește, credem, o dată pentru totdeauna, faptul că *villa Ruetsel* (satul Răuțel) reprezintă însuși numele localității Rășinari în primul sfert al secolului al XIII-lea (1204 și 1223).

²⁵ *Ibidem*, p. 1142 (mărturia meșterului tradusă în latină) și p. 1143 (mărturia originală în germană).

²⁶ *Ibidem*, p. 1155. Titlu: *Vigesimarum Sextarum. Tabellae Topographicae Per Resinarienses Exhibitae Continentis antiquas Territorii Resinár Metas, et Modernas experimentis Continentiae est Sequens*. Tabela topografică propriu-zisă, adică harta Rășinariului, s-a desenat pe o foaie separată, numerotată ca pagina 1156. Această foaie cu harta lipsește din volumul *Transmissionales...*, care trece de la p. 1155 la p. 1157. Dar harta există și a fost publicată de V. Păcală, *op. cit.*, p. 40-41.

²⁷ *Ibidem*, p. 1157-1166. Titlu: *Vigesimarum Septimarum. Resolutionis Scilet Gublis Controversia Communitatem inter Pagi Resinar et Magistratum Cibiniensem Subversante Anno 1777. Die 30a May Emanatae Verbalis Continentia Sequit in haec Verba. 5916*. Notă marginală în dreapta paginii: Nro 26.

Toate aceste acte, considerate autentice și redată în limba latină în copie în a doua jumătate a veacului al XVIII, înfățișau momente însemnate din istoria satului și a zonei din preajma Rășinariului începând din secolele XIII-XIV. Ele constituiau probe în marele dosar al procesului pentru recuperarea pământurilor și munților, deținuți din vechime de rășinăreni și, cu timpul, uzurpați de sibieni. Scopul lor era acela de a convinge instanțele de judecată de justetea cauzei rășinărenilor. Acest lucru s-a și întâmplat, așa cum atestă *Deliberatum*, sentința Guberniului transilvan din 5 februarie 1784, prin care procesul reconvențional se finaliza la instanța gubernială de la Sibiu, în vreme ce cauza era înaintată la Preaînalta Curte de Revizie de la Viena, ultima și suprema instanță de judecată din Imperiul Habsburgic²⁸. În 1786, rășinărenii au reușit să se elibereze de orice servituți urbariale față de sibieni²⁹, iar împăratul Iosif al II-lea i-a acordat Rășinariului privilegii rare, declarându-l *sat liber crăiesc*.

O surpriză total neașteptată ne-a întâmpinat, însă, în vara aceasta, de Sfântul Ilie, la sărbătoarea „Fiii Satului Rășinari”. La inaugurarea conferinței dedicate istoriei și patrimoniului comunei (la care membrii proiectului nostru științific au prezentat progresele făcute în cercetarea volumului *Transmissionales*³⁰), domnul primar Bucur Bogdan ne-a înfățișat, în copie xerox color de format A3, documentul mult așteptat.

Era tocmai „hârtia” descrisă de Iorga și Păcală, documentul ce include actele din 1488 și 1383. Un rășinărean sufletist, însărcinat de inimosul primar, identificase de curând documentul la Arhivele Naționale din Sibiu, în Colecția de acte fasciculate, Seria V. Localități, nr. 66, fila 1.

Astfel, s-a elucidat misterul locului unde se găsește prețioasa „hârtie”, ce cuprinde, în adevăr, *Cartea Ocolniță* din veacul al XV-lea, extrasul actului de danie din secolul al XIV-lea și câteva alte notițe interesante.

*

Să vedem acum conținutul *Cărții Ocolniță* din 1488. Ne slujim, deocamdată, de transcrierea din chirilice efectuată de Victor Păcală³¹, pe care o comparăm cu copiile fotografiate în Muzeul bisericesc de la Casa Episcopală din Rășinari³².

Iată debutul actului din 1488: „Cu numele Tatălui și al Fiiului și al Duhului Sf[ă]ntu și cu voia a Mării Sale de D[u]mnezeu cinstului și înpodobitului cu toate bunătățile, dinpreună și cu paza hotarălor a Mării Sale de Dumnezeu cinstit Matiaș Craiu, prefăcutu-s’au și s’au preaînnoitu carte ocolniță a hotarului a

²⁸ *Ibidem*, p. 1308.

²⁹ V. Păcală, *op. cit.*, p. 87.

³⁰ Ela Cosma, Vasile Rus, Victor Vizauer, Mirela Popa-Andrei, *Patrimoniul documentar al Rășinariului și cercetarea sa la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca*, comunicare susținută în cadrul Conferinței „Rășinari – străveche vatră de cultură și civilizație românească”, Rășinari, 20-21 iulie 2019.

³¹ V. Păcală, *op. cit.*, p. 42-43.

³² În Muzeul bisericesc de la Casa Episcopală din Rășinari există două copii înrămate și expuse pe perete ale actului din 1488, pe care le-am fotografiat în 2017.

satului Rășinariului, prin îndemnarea și ruga a cinstiți Scaun de lege 40 bătrâni, pentru ca să se știe și să se păzască pe unde mergu margi[ni]le hotarului nostru a Rășinariului, peste tot înprejuru, precum veachia carte hotarnica, cea de la bunul și vechiu Craiu Atila 420 și în anii mai pe urmă Măria Sa Matiaș Craiu, anul 1488, datu-ni-l'au mai pă din jos mult; iară acum pe aicea întărit cu *hialmuri*³³³⁴.

Introducerea, sau *protocolul* diplomei, este completă, căci conține, atât *invocatio* (invocarea lui Dumnezeu), *intitulatio* (numele și titlul donatorului cu formulele de devoțiune și legitimare), cât și *inscriptio* (numirea donatarului cu *salutatio*)³⁵. Protocolul cuprinde, în limba română, obișnuita invocare a Sfintei Treimi și a „Măriei Sale, de Dumnezeu cinstit Matiaș Craiul”, cel dăruit „cu toate bunătățile” și însărcinat „cu paza hotarelor”.

Documentul spune explicit că, în timpul domniei amintite, în anul 1488 *Cartea Ocolniță* nu s-a făurit, ci s-a „prefăcut” și „preaînnoit”, datorită îndemnurilor și rugămintilor exprimate de cei „cinstiți 40 de bătrâni” ce alcătuiau „scaunul de lege” din Rășinari, adică exercitau judecata conform dreptului obișnuielnic românesc. Motivul acestei înnoiri a privilegiului este „ca să se știe și să se păzască pe unde merg marginile hotarului nostru a[l] Rășinariului”, de jur-împrejur. Iar ca dovadă a refacerii privilegiului se invocă „vechea carte hotarnică”, primită, chipurile, din partea miticului conducător al hunilor, elogiât prin cuvintele: „bunul și vechiul Crai At[t]ila”, în anul 420³⁶. În ultimii ani înainte de 1488, Matia Corvin se pare că ar fi lărgit mult hotarul rășinărenilor „pe din jos”, adică de la munte spre vale, iar în anul cu pricina hotarul s-a „întărit cu hialmuri”.

De altfel, regele Ungariei pomenit mai sus s-a caracterizat printr-o febrilă activitate donațională în Mărginimea Sibiului și pe Pământul Crăiesc, ale cărei dovezi se păstrează în arhivele sibiene. Franz Zimmermann descria (la 1901) numeroasele donații ale lui Matia Corvin în zonă. Astfel, în anul 1459 regele Matia le acorda comercianților sași mai multe privilegii, decretând, printre altele, că sașii nu trebuiau să se supună jurisdicției voievodului sau a vicevoievodului transilvan, ci doar propriilor lor judecători; de asemenea, le reînnoia dreptul de a extrage sare din ocnele regale de la Ocna Sibiului, drept reconfirmat și la 1468 și 1472. Tot în 1459, regele dispunea ca Orăștie, care ieșise din uniunea celor Șapte Scaune săsești, să fie reintegrată acestora. La 1464, cetățenii (orășenii) din Sibiu dobândeau dreptul de a-și alege judele regesc (*Königsrichter*) sau comitele (*Comes*), *iudicem seu comitem regium*, regele cerându-le în același an să trimită

³³ Sublinierea mea, E.C.. În text *halm* sau *hălm* (sg.), *hialmuri* (pl.) se referă la: halm = deal mic, pisc; holm = dălmă, culme, delușor, movilă, ridicătură mică de pământ (conform *DEX online*, <https://dexonline.ro/definitie/halm>, <https://dexonline.ro/definitie/holm>). Cuvântul frecvent folosit în acest document sugerează o ridicătură sau întăritură de pământ, creată special de oameni pentru a marca hotarul Rășinariului.

³⁴ V. Păcală, *op. cit.*, p. 42.

³⁵ Michael Hochedlinger, *Aktenkunde. Urkunden- und Aktenlehre der Neuzeit*, Böhlau Verlag Wien, Oldenbourg Verlag München, 2009, p. 32.

³⁶ Referința e corectă din punct de vedere cronologic, deoarece Attila a trăit între 406-453, însă a deținut conducerea efectivă asupra tribului hunilor (deși nu a fost „crai” sau împărat) abia între 434-453, nu și în 420, așa cum menționează documentul.

artilerie grea la Turda și să producă pulbere și alice. În 1467, Matia Corvin îi chema pe sași să se înarmeze și să fie gata de luptă împotriva turcilor, iar în 1469 îi anunța personal pe sibieni că acceptase coroana Boemiei, însărcinându-i pe primarii (*Bürgermeister*), bătrânii (*Seniores*) și jurații (*Geschworne*) celor Șapte Scaune să alcătuiască un sfat care să supravegheze abația de la Cârța. Tot în 1469 li se asigura celor Șapte Scaune și celor Două Scaune (ale provinciei Sibiului și ale scaunelor Mediaș și Șeica) libera alegere a judeului regesc „după vechiul obicei” (*nach alter Sitte*), pe când în 1470 li se interzicea plebanilor celor Șapte Scaune să dispună de jurisdicție proprie în chestiuni seculare. Din 1472 datează donația regală a teritoriilor Făgărașului și Amlășului, cu Săliște și cu toate satele și dependențele aparținătoare, care au fost dăruite Sibiului și celor Șapte Scaune. Privilegiul de la 1472 era confirmat prin diploma (*Urkunde*) pe pergament din anul 1483. În 1477 se declara unificarea abației de la Cârța cu prepozitura Sfintei Fecioare Maria din Sibiu. În 1474, Matia Corvin le scria celor Șapte și Două Scaune, invitând coloniști sași să plece la Vișegrad. Mai multe diplome vizau impozitele mari plătite de sași, vama de la Oradea și circulația comercială a negustorilor sași prin Ungaria. În fine, la 1486 regele confirma valabilitatea și legalitatea diplomei *Andreanum* în rândul tuturor sașilor din Transilvania, numele și titlul lui Matia Corvin fiind scrise cu litere de aur. Alte două porunci regești din 1489 îi favorizau pe sașii din Orăștie, care depuseseră plângeri împotriva castelanului regal de la Hunedoara³⁷. În acest context, al unei adevărate efervescente donaționale a regelui Matia Corvin, se încadrează perfect și documentul nostru.

Revenind la acesta, urmează *contextul* sau textul propriu-zis al *Cărții Ocolniță*. Mai jos redăm *narratio* (descrierea împrejurărilor ce au prilejuit alcătuirea actului)³⁸ în transcrierea lui Victor Păcală: „Începem din capul din jos, de lângă pădure de stejeriș, cu vecinii cei mari, Cestnodi³⁹, meargem, dumnealor pe din jos, și Rășinariu pe din sus, meargem spre răsăritul de iarnă⁴⁰, curmînd lunca [ce]⁴¹ dă în gura Văii Albinelor în râu de spre răsărit, halm. Meargem pe apă în sus, ca o *pistreală*⁴² de loc, într’unu *gruiu*⁴³, merge puținel, iară dă în vale Calbau. Merge pe apă în sus, iase în *curmătură*⁴⁴ la Fîntîna Neagră.

³⁷ Franz Zimmermann, *Das Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation. Ein Führer durch dasselbe*, Verlag des Archivs, ediția a doua, Sibiu, 1901, p. 52-53.

³⁸ M. Hochedlinger, *op. cit.*, p. 32.

³⁹ „Vecinii cei mari, Cestnodi”, așa cum rezultă din text și mai jos, se referă la sașii din Cisnădie. Documentul descrie, de fapt, stabilirea hotarelor sau *reambulațiunea* realizată în paralel și concomitent de cele două părți implicate: rășinărenii și cisnădenii, care au străbătut și au marcat fiecare din hotarul propriu locurile descrise, însemnând granița cu hialmuri.

⁴⁰ Răsăritul de iarnă indică direcția nord-est (răsărit = est; iarnă = nord).

⁴¹ Intercalarea mea, E.C..

⁴² Sublinierea mea, E.C.. *Pistreală* = „bătaia unei săgeți sau altei arme”; „distanță egală cu o aruncătură de arc, ce se socotea cam 1/6 de milă sau circa 308 m” (conform *DEX online*, <https://dexonline.ro/definitie/pistreală>).

⁴³ Sublinierea mea, E.C.. *Grui* = colină, delușor, movilă, vârf de deal, coastă de deal (conform *DEX online*, <https://dexonline.ro/definitie/grui>).

⁴⁴ *Curmătură* = depresiune pe culmea unui deal sau munte, prăpastie între doi munți și două dealuri (conform *DEX online*, <https://dexonline.ro/definitie/curmătură>).

Coboară pe o vale, dă în apa cea mare, merge pe apă în sus, – noi de către față, vecinii cei mari pe de dos –, și, făcându-se 2 râuri, mergem pe apa ce vine despre Munteni, muntele Buceciu, al marelui heartegu Radu-Vodă Negru, cel dela anii 6740 [1232], iase în Curmătură: aici dinna stînga rămân vecinii cei mari. Suim alătura cu Munteani muntele Buceacu, ținem tot vârful: munți(i) Clăbuc, muntele lui Neahoe Ivan, până la Țicu Înnalt: aici ne despărțim de Munteni. Spre miazănoapte, pe după vârful lui Neagoe Ivan în Muche, merge pe picior în jos, în gura Izvorului, merge pe apa cea mare în sus, treci izvorul Adâncii Gropii în sus; pe un piscu suim în vârful muntelui Cândrea, luom câțva sus, pin seamne. Aici ne tîlnim cu Cârștianul, de spre față muntele Cneazului; din vârful muntelui Cândrea mergem pîntre iazere⁴⁵, pe pisc în jos, pă unde să împreună izvoarele, merge, treace spre dreapta, în Coasta Reace merge prin dosul munților Răci⁴⁶, iase pe piciorul Băjinovului, la piatra cu Jipu, iase în vârful muntelui Bătrâna, ține vârful până în vârful muntelui Gaur, care caută spre răsăritul de vară⁴⁷, din capul muntelui, halm. Merge pe izvorul din a stînga, coboară colo jos în izvorul ce vine de spre răsăritul de iarnă, merge pe izvoru în jos pîn în izvoru din sus, merge pe potecul de pin Crîngu, iase în capul muntelui Vălaru, ține vârful Muchia; în vârful Ganțu, hălmul. Ne despărțim de Cârștianu, venim alătura cu Turnu, coborâm pe rîpe; aič⁴⁸ hălm. Merge pestă vinele Văii plopișului, peste *obreajie*⁴⁹ cu năsip, merge în cap de dealu; la pădure de stejeriș, hălm. Merge pin stejeriș pe aici, supăr de Turn, merge în dealu cu pămînt roșu, – hălm. Merge în jos, zboară *rogozu*⁵⁰ în stejeriș; – hălm. Merge pin stejeriș, ne tîlnim cu vecinii cei mari, Cisnădii⁵¹; aič hălm⁵².

Astfel, reambulațiunea începe nu din amonte, ci din „capul din jos” al satului, de unde coboară drumul spre nord-est, către orașul Sibiu. Indicarea direcției de mers și a punctelor cardinale se face printr-o frumoasă expresie: „spre răsăritul de iarnă”, unde „iarnă” e sinonim cu „miazănoapte”, ceea ce înseamnă tocmai „spre nord-est”. Deoarece, din pricina dealurilor, nu există drum în linie dreaptă de la Rășinari spre Cisnădie, pe la jumătatea sa drumul de Sibiu se bifurcă către răsărit, trecând prin Cisnădioara, pentru a ajunge la Cisnădie⁵³.

⁴⁵ *Iezer* = lac adînc de munte (conform *DEX online*, <https://dexonline.ro/intrare/iezer>).

⁴⁶ Munții Reci.

⁴⁷ Răsăritul de vară indică direcția sud-est (răsărit = est; vară = sud).

⁴⁸ Aici și mai jos, în textul tipărit de V. Păcală s-a strecurat aceeași greșeală: *aič*, în loc de *aič* (aici).

⁴⁹ *Obrejă*, *obreajë* = loc neted și nisipos pe marginea unei ape sau pe un deal, platou; mal înalt al unui râu; loc neted care rămâne după retragerea apelor unui râu (conform *DEX online*, <https://dexonline.ro/intrare/obrejă>).

⁵⁰ *Rogoz* = gen de plante erbacee care cresc prin mlaștini și locuri umede, cu tulpina în 3 muchii, cu frunze lungi sau late, întrebuințate la împletitul rogojinilor pentru acoperirea hambarelor, caselor etc. (conform *DEX online*, <https://dexonline.ro/definitie/rogoz>).

⁵¹ În acest loc, textul ne confirmă faptul că prin „vecinii cei mari” se înțeleg locuitorii din Cisnădie, iar nu cei din Sibiu.

⁵² V. Păcală, *op. cit.*, p. 42-43.

⁵³ Deși distanța aeriană dintre Rășinari și Cisnădie e mai mică, datorită ocolului drumul Rășinari – Cisnădie are 13 km, iar drumul Rășinari – Sibiu tot atâta.

Așadar, cele două echipe, rășinării dinspre deal și cislădenii dinspre vale, se deplasează spre „răsăritul de iarnă” (nord-est), punctând și marcând hotarul despărțitor dintre Rășinari și Cislădie cu întărituri de pământ, numite *hialmuri*, în lunca din gura Văii Albinelor, în Valea Calbău, la Fântâna Neagră, mergând în amonte spre Curmătura. Aici se termină hotarul cu „vecinii cei mari” cislădeni și, nu departe de obârșia Lotrului, hotarul Rășinariului urmează spre apus frontiera cu Muntenia, către piscul Buceciu.

Acest munte i-ar fi aparținut marelui herțeg Radu-Vodă Negru în anul 1232, respectiv 6740 de la facerea lumii. Cum am văzut mai sus, același domnitor muntean era donatorul pomenit în extrasul actului de danie (1383) redat pe aceeași hârtie cu reambulațiunea poruncită de Matia Corvin (1488). Însă data plasării lui Radu Negru la 1232 din *Cartea Ocolniță* e anterioară cu 150 de ani datei 1383, menționată în dania făcută de voievodul real Radu Bisericii Sfintei Paraschiva. Neconcordanța arată că, deși ambele acte au fost copiate pe aceeași hârtie (cel mai probabil în secolul al XVIII-lea, așa cum credea Iorga), ele n-au fost întocmite concomitent, altminteri ar fi coincis și informațiile privind anii domniei lui Radu Negru. Mai mult decât atât, însăși copierea pe aceeași hârtie – copiere efectuată de una și aceeași mână, de către preotul paroh Petru Cazan din Rășinariul secolului al XVIII-lea –, atât a documentului din 1488, cât și a extrasului celui din 1383 (ambele documente fiind cuprinse în copia păstrată la Arhivele Statului din Sibiu), constituie o dovadă a existenței reale a actelor din secolele XV și XIV. Copistul din veacul al XVIII-lea a transpus pe aceeași hârtie conținutul unor acte vechi, pe care le-a copiat, dar nu le-a făurit. Dacă el ar fi falsificat actele cu pricina, cu siguranță ar fi corectat marea discordanță de datare privind anii vieții și domniei aceluiași donator, Radu-Vodă, domnitorul Țării Românești. Însă, cum sarcina părintelui Petru Cazan era doar aceea de a trece pe curat documentele românești, el s-a achitat cu probitate de misiune și a realizat o copie, ce include – la distanță de câteva rânduri una față de alta – două mențiuni, privitoare la muntele Buceciu al lui Radu-Vodă la anii 6740/1232 (în *Cartea Ocolniță* din 1488) și la moșiile donate Bisericii Sfintei Paraschiva de același domn muntean în 6891/1383 (în extrasul daniei din același an).

Reambulațiunea din 1488 a continuat cu un traseu de creastă, „ținându-se tot vârful” munților Clăbuc, Neagoe Ivan (Negovanul Mare) și Țicu Înalt, unde e granița cu Muntenia. După vârful lui Neagoe Ivan, traseul (bătut la pas de rășinării, care îl descriau la persoana I plural) revenea spre miazănoapte, cobora în Muche, apoi urca în amonte spre Gura Izvorului și izvorul Adâncul Gropii. În vârful muntelui Căndrea s-au instalat *seamne* (semne), probabil cruci de piatră, în loc de *hialmuri* de pământ. Din vârful Cărstianul, vizavi de muntele Cneazului, s-a coborât printre iezero, în Coasta Rece, la piatra Băjinovului, apoi s-a urcat spre vârful munților Bătrâna și Gaur. Aici s-a pus un halm; altul în vârful Ganțu. Tot dincolo de Cărstianu, paralel cu Turnu, s-a trecut un deal cu pământ roșu și s-a ridicat halm la intrarea într-un stejăriș, dincolo de care începea hotarul cislădenilor, unde iar s-a pus halm.

Liniile de hotar ale Rășinariului descrise în acest document sunt confirmate de numeroasele mărturii, consemnate în cursul ascultării de martori din 1776-1777, precum și de harta iosefină din 1781, *Mappa iconographica-topographica Pagi Liberi Resinar* (Harta iconografico-topografică a satului liber Rășinari), conținând *Metalium explicatio* (Explicarea hotarului)⁵⁴.

Urmează acum *dispositio* (dispoziția emitentului cu privire la conținutul material al actului) cumulată cu *communicatio*, în cazul de față fiind vorba mai puțin de *sanctio* (amenințare cu pedeapsa pentru cei ce încalcă dispoziția)⁵⁵: „Ce iaste în lăuntru acestui ocol, iaste pământ rumânescu, a satului Rășinariului, nimăruî înduplecat; n’are nime a-l porunci, nice în pământ, nice în apă, nice în ghinde, nice în jiru, nici în aluniș, nici în rânșă⁵⁶”⁵⁷.

Într-un limbaj plin de savoare, privilegiul conchide că hotarul Rășinariului împrejmuie *ocolul* satului, definit ca „pământ rumânesc”, ca teritoriu liber, nesupus niciunei jurisdicții străine, deci „nimăruî înduplecat”. De aceea, prin expresia „n-are nimeni a-l porunci” se subînțelege că cisanădenii nu pot emite pretenții asupra pământului și a roadelor sale. Între bogățiile munților și pădurilor de la Rășinari se înșiră, afară de apa limpede de munte, și pădurile de ghindă (stejăriș), jir (făget), alun (aluniș) – atât de necesare creșterii porcilor în număr mare.

„Și s’au preînnoit această carte ocolniță în zilele Mării Sale de Dumnezeu cinstiului Craiu Matiaș, când au fost cursul anilor *ot rojdes. H[rist]vo*⁵⁸ 1488”⁵⁹. Fraza la urmă citată, conținând data refacerii *Cărții Ocolniță*, ține ori de *corroboratio*, ca ultim segment din cuprinsul textului, *narratio*, ori poate fi considerată ca aparținând încheierii actului. Aceasta, intitulată *eshatocol* (protocolul de final), redă îndeobște *subscriptions* (semnăturile, respectiv monogramele emitenților, martorilor, canceliștilor etc.), cu indicarea datei și locului unde s-a emis actul⁶⁰.

Astfel, *Cartea Ocolniță* amintește numele celor patru preoți slujitori la „biserica din sus” a Sfintei Paraschiva (Iacov, Vasilie Tomuzea, Petru, Iosif Petriți) și a încă doi preoți din Rășinari (Sain, Manas). Judele satului, care era cneaz și *sindie*, se numea Bunea, iar din rândul celor 40 de jurați, așa-numiții „oameni buni și bătrâni”, actul enumeră 3+12 bărbați – din care ultimul era morarul bisericii. De observat că multe din antroponime sunt specifice Rășinariului (Aliman, Bunea, Codrea, Comșe, Maniu, Oance, Petru, Sain, Savu, Toma): „Popa Iacov, Popa

⁵⁴ Harta este redată în V. Păcală, *op. cit.*, p. 40-41.

⁵⁵ M. Hochedlinger, *op. cit.*, p. 32.

⁵⁶ Alături de apă, ghindă, jir și alune, rășinării menționează ca bogăție *rânșă*. Cuvânt cu mai multe înțelesuri, *rânșă* înseamnă stomac, pipotă, dar și cheag sau organul care conține cheagul (parte a stomacului) pentru închegarea laptelui și producerea brânzei; de asemenea, *rânșă* mai poate însemna mugur lung, în formă deomidă, la alun, făg, mesteacăn. Probabil aici este vorba despre cheag, datorită ocupației pastorale de bază a locuitorilor din Rășinari.

⁵⁷ V. Păcală, *op. cit.*, p. 43.

⁵⁸ Această formulă e în slavonă.

⁵⁹ V. Păcală, *op. cit.*, p. 43.

⁶⁰ M. Hochedlinger, *op. cit.*, p. 32.

Vasilie Tomuzea, Pop[a] Petru, ⁱ⁶¹ Popa Iosif Petriți din sus *црква*⁶², i Popa Sain, și Popa Manas sau. *On bit sud* [cînd a fost județ]⁶³ cneazu Bunea sindie, Coman Desea, i Pătru Codrus, Oprea Codrea Șerban, i 40 de jurați: Rad Nistor, Aliman Gal[ea], Toma Mihnea, Pătru Tomușea Băncilă, Rad[u] Băncilă, Rădoiță, Rad Pinciu Sain, Bucur Oance, Comșe Omotă, Cîrstia, Comșe Bîra, Sav[u] Hodrea Man[iu], morar bisericii⁶⁴.

*

Istoricilor care au abordat documentul din 1488 se pare că le-au scăpat din vedere cel puțin două amănunte importante. În primul rând, actul reprezintă o veritabilă *carte ocolniță*, cum o caracteriza Păcală, nu o „așa zisă diplomă a Craiului Matiaș” (Iorga). Un privilegiu regesc propriu-zis debutează cu numele regelui: *Nos Mathias dei gratia rex Hungariae, Dalmaciae, Croaciae et cetera*, care emite și întărește privilegiul, folosind verbele la persoana întâi și pluralul maiestății. În schimb, în *Cartea Ocolniță* de la Rășinari, locuitorii satului nareză, la persoana întâi plural, cum au străbătut hotarul, marcându-l cu hialmuri (dâlme de pământ) și semne (de piatră), împreună cu vecinii lor „cei mari”, locuitorii din Cîsnădie. Respectiv rășinărenii mergeau pe partea lor de hotar, spre Rășinari, „pe din sus”, iar cîsnădenii pe partea dinspre Cîsnădie, „pe din jos”. În al doilea rând, documentul se referă exclusiv la demarcarea hotarului dintre rășinăreni și cîsnădeni. Aceasta rezultă, pe de o parte, din invocarea repetată a „vecinilor cei mari”, numiți *Cestnodi* ori *Cîsnădii*, iar pe de altă parte, din descrierea efectivă a hotarului dintre cele două localități. Chiar roadele pădurilor menționate mai sus constituie obiect de negociere între românii din Rășinari și sașii din Cîsnădie. Dacă disputa de hotărnicie i-ar fi privit și pe sibieni, cu certitudine privilegiul ar fi amintit și piatra, tăiată din apa celor două râuri ce străbat Rășinariul: râul Caselor și cel al Ștezii. Căci piatra a fost folosită cu precădere de sibieni la drumuri, la clădirile orașului și la alte construcții, „încât rășinărenii se pot lăuda cu oarecare dreptate că Sibiul jumătate e clădit din piatra munților lor” (V. Păcală)⁶⁵.

Ce greutate pot avea amănuntele de mai sus? Sigur că, în lipsa originalului, ele nu ajută prea mult la confirmarea datării *Cărții Ocolniță* în 1488, cu atât mai mult cu cât se introduce în ecuație și mitica invocare a „vechii cărți hotarnice, cea de la bunul și vechiul crai Attila” din anul 420. Anul respectiv poate fi corect plasat în legătură cu numele conducătorului hunilor, care, însă, nu era „crai” (împărat) și nici donații făcute de Attila nu se cunosc. Astfel că menționarea sa trimite la o tradiție glorioasă, la o moștenire legendară străveche, chipurile, recunoscută Rășinariului, care, la 1488, doar s-a reînnoit, cu voia (îngăduința, permisiunea, aprobarea) regelui Matia Corvin, dar din inițiativa și pe baza rugămintii Sfatului

⁶¹ Sublinierea mea, E.C.. Aici și mai jos, cuvintele în slavonă sunt subliniate cu italice. *I* = și.

⁶² *Црква* = biserică.

⁶³ În paranteză dreaptă e traducerea lui V. Păcală, *op. cit.*, p. 43. *Județ* = judecată.

⁶⁴ V. Păcală, *op. cit.*, p. 43.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 9.

celor 40 de bătrâni ce alcătuiau prima instanță de judecată numită „Scaunul de lege” din Rășinari.

Și totuși, tradiția nu este total lipsită de autenticitate și valoare istorică. Să ne explicăm: Doi au fost competitorii sași care și-au disputat stăpânirea asupra satului românesc – Cisnădia și Sibiu. Din a doua parte a veacului al XV-lea până după jumătatea secolului al XVI-lea, cele două așezări săsești s-au acționat reciproc în instanță pentru a-și dovedi, cu multe mărturii și cu unele acte false, legitimitatea propriilor lor pretenții asupra Rășinariului⁶⁶. Capitala Pământului Săsesc, orașul Sibiu, a câștigat competiția juridică în fața Cisnădiei, astfel că pe la 1700 Rășinariul a început să se confrunte cu un dușman mai puternic, cu vecini și mai mari decât înainte. Aceasta i-a determinat pe săteni să deschidă la 1735 un lung și complicat proces urbarial contra Magistratului sibian, reflectat în volumul pomenit la început, *Transmissionales in causa Possessionis Resinar contra Liberam Regiamque Civitatem Cibiniensem* (II. 3.).

Victor Păcală explica, cu convingere, că lupta juridică a sibienilor contra rășinariștilor a fost atât de acerbă, încât s-au aruncat în joc o sumedenie de dovezi și mărturii mincinoase care urmau să dovedească pretențiile neîntemeiate ale Magistratului săsesc asupra satului românesc. Dintre documentele confecționate de Sibiu anume în scopul uzurpării drepturilor naturale și istorice ale Rășinariului, monograful Rășinariului enumera: „foarte problematică” diplomă a lui Matia Corvin din 1467, considerată de Victor Păcală „un fel de piatră unghiulară” a edificiului falsurilor documentare sibiene; preținsele acte de hotărnicie ale regelui Ioan al II-lea din 1571 și *Transmissionales* din 1572; actul din 1655 prin care dijma din mieii Rășinariului se zălogea Magistratului Sibiului contra sumei de 1.500 florini; conscripția din 1700 inițiată și instrumentată de sibieni în propriul beneficiu ș.a.⁶⁷.

Cartea Ocolniță reflectă, însă, o perioadă mult mai veche decât cea a proceselor juridice dintre Rășinari și Sibiu (sec. XVIII), anterioară ori concomitentă cu epoca proceselor desfășurate între Sibiu și Cisnădie pentru posesiunile Rășinariului (sec. XV-XVI). Este perioada în care, pentru aplanarea conflictului nemijlocit dintre „vecinii cei mici” din Rășinari și „vecinii cei mari” din Cisnădie, în 1488 regele Matia Corvin dispune efectuarea unei *metalīs reambulatio* (revizuirii a hotarelor), ce pune capăt neînțelegerii teritoriale și reglementează hotarul dintre cele două localități.

Câteva documente de dinainte de anul 1488, redată în copie și anexate actelor procesului din volumul de *Transmissionales*, confirmă existența unei etape tulburi și lipsite de succes pentru Cisnădie, în raporturile sale de hotărnicie cu toți vecinii săi. *Notata ex metalibus Heltensibus Anni 1469* (Însemnările despre hotarele Cisnădiei în anul 1469) oglindesc confruntarea în instanță a orașului Sibiu cu Cisnădie, evident și pentru uzurparea hotarului satului Rășinari⁶⁸.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 47.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 72.

⁶⁸ *Transmissionales in causa Possessionis Resinar contra Liberam Regiamque Civitatem Cibiniensem*, p. 858-861. Titlul documentului: *Notata ex metalibus Heltensibus Anni 1469*.

Istoricul unei controversă. Cartea Ocolniță din Rășinari (1488) și extrasul actului de danie (1383).

Însă doi ani mai devreme, în 1467, un privilegiu emis de regele Ungariei Matia Corvin aducea în discuție tot Rășinariul, care era dăruit orașului Sibiu. Și anume, după ce fusese ipotecat pentru suma modică de 250 de florini nobilului rebel Petru Gereb de Veresmarth, odată cu decapitarea acestuia, satul a ajuns în posesia regelui, iar la 1467 Matia Corvin realoca Rășinariul Sibiului printr-un act de donație. Privilegiul din 1467 este reprodus integral, în latină, în volumul VI din *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (1981)⁶⁹. Tot aici, se face descrierea documentului, arătându-l ca fiind păstrat la Arhivele Naționale din Sibiu, scris pe „hârtia originală” și având „sigiliu rotund, cu diametrul de 61 mm, presat în față în ceară roșie”⁷⁰, și se fac trimiteri la edițiile anterioare ale privilegiului. Acesta a fost publicat mai întâi fragmentar de către Eder (1803)⁷¹, apoi integral în revista *Transilvania* (1873), în volumul II al colecției Hurmuzaki, în „Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde” (1887). Gustav Gündisch, editorul volumului VI al *Urkundenbuch*, citează și menționarea documentului de către Victor Păcală, „care, cu argumente total insuficiente, declară diploma un fals”⁷².

Ce susținea, de fapt, monograful Rășinariului? Victor Păcală afirma că documentul fals din 1467 a fost confecționat de sibieni în secolul al XVIII-lea, pentru a antedata și contracara documentul autentic al *Cărții Ocolniță*, ce le fusese aprobată rășinărenilor de regele Ungariei în 1488. Nu *Cartea Ocolniță* din 1488 ar fi fost făurită în veacul al XVIII-lea, în focul procesului urban pentru posesiunile Rășinariului, considera monograful satului din Mărginime, ci tocmai invers, problematica diplomă a aceluiași rege din 1467 ar fi fost confecționată de sibieni pentru a contracara documentul rășinărenilor⁷³.

După cum arată și citează Păcală, falsul a fost descoperit încă la 1777, căci pe dosul unei copii din anul ultim menționat se înșirau suspiciunile vizând falsificarea momentului emiterii donației și stilul ei curial neconcordant: „Donatio isthaec non est usu roborata, contraria Donatione et contrario usu est cassata, insuper suspecta; et vel ideo falsa esse videtur qui Annus ejusdem emanationis, cum Chronologia Regiminis atefati piaie recordationis Regis disaeapat – Annis, nec solita illius Saeculi expeditionis Formula vel Stylus Curialis illius Epochae observatus sit”⁷⁴.

⁶⁹ *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. VI (1458-1473), editor Gustav Gündisch, București, 1981, doc. 3556, p. 301-302. Iată începutul privilegiului: *Nos Mathias dei gratia rex Hungariae, Dalmaciae, Croaciae et cetera memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod licet quaedam villa Walahikalis Rosenara vocata, in territorio civitatis nostrae Cibiniensis sita et habita, ad eandem civitatem nostram omni iure pertinuerit.*

⁷⁰ *Ibidem*, vol. VI, p. 301: „Orig. Pap. Arh. St. Sibiu U II 653. Siegel, rund, Dm. 61 mm, war in rotes Wachs vorne aufgedrückt”.

⁷¹ Joseph Carl Eder, *Observationes criticae et pragmaticae ad historiam Transsilvaniae sub regibus Arpadianae et mistae propaginis*, editura lui Martin Hochmeister, Sibiu și Cluj, 1803.

⁷² *Urkundenbuch...*, vol. VI, p. 301. „Druck: Transilvania 1873, 222. Hurmuzaki, Documente II, 2, 178 Nr. 158. Archiv Neue Folge XXI, 1887, 357 Nr. 11. Păcală, Rășinariu 81 Anm. 1, der die Urkunde mit völlig unzureichenden Argumenten als Fälschung erklärt. Bruchstück: Eder, *Observationes* 135”.

⁷³ V. Păcală, *op. cit.*, p. 81-82.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 82.

Sigur că „argumentele total insuficiente” (*völlig unzureichende Argumente*) înfățișate de Victor Păcală nu conving pe toată lumea în ce privește contestarea autenticității privilegiului regesc de la 1467, ce acorda sibiienilor stăpânirea asupra Rășinariului. Mai trebuie să îl invocăm, însă, și pe unul din cei mai mari cunoscători ai arhivelor săsești ale Sibiului – tocmai locul unde editorul volumului VI din *Urkundenbuch* (1981) susținea că se află originalul din 1467, sigilat cu urme de ceară roșie. Și anume, este vorba despre arhivarul sas Franz Zimmermann, unul din cei doi editori ai primului volum din *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (1892). În cartea sa special dedicată *Arhivei orașului Sibiu și a națiunii săsești. Un ghid al acesteia* (1901), acesta a enumerat pe larg circa 30 de diplome, privilegiu și donații păstrate în arhiva sibiană, ce au fost acordate sașilor transilvăneni de către regele Matia Corvin între anii 1459-1489. Cu toate acestea și nu știm de ce, privilegiul Sibiului asupra Rășinariului din 1467 nu figurează în șirul originalelor descrise de Zimmermann⁷⁵. Unde era, deci, în 1901 (pe timpul lui Zimmermann) privilegiul regelui Matia din 1467, care în 1981 (la publicarea volumului lui Gustav Gündisch) figura ca fiind păstrat în Arhivele din Sibiu?

În epoca și societatea de până în veacul al XVIII-lea, când falsul în documente era o practică curentă⁷⁶, ce putea fi mai facil decât să declari lipsa de autenticitate a *Cărții Ocolniță* de la Rășinari din 1488? Nu ne miră că, mai târziu (1906), Iorga a considerat-o cu ușurință *ab initio* un fals „plăzmit”, ci mai degrabă faptul că nu i-a acordat actului șansa unei analize mai temeinice. Este ceea ce a realizat Păcală (1915) și ceea ce ne-am străduit să continuăm și să aprofundăm în paginile de mai sus.

În fine, ne dau mult de gândit tribulațiile suferite, de-a lungul timpului, de prețiosul document românesc din 1488. A fost ascuns sau, mai degrabă, adăpostit în Biserica Sfintei Paraschiva și descoperit la 1755⁷⁷; a fost declarat fals de Guberniul transilvan în 1777 și condamnat de același for la nimicire în 1784; s-a rătăcit într-un singur exemplar printre actele procuratorului fiscal (avocatul apărării rășinărenilor) și astfel a fost salvat de la pieire măcar în copie, în lipsa originalului, ce fusese distrus; a reapărut din nou la 1828 și iarăși a fost amenințat cu distrugerea⁷⁸.

Tocmai uzurpatorul rășinărenilor, Magistratul sibian, coordona instanța de apel, adică a doua instanță de judecată; Guberniul (cu sediul la Sibiu în veacul al XVIII-lea) reprezenta a treia instanță de judecată⁷⁹. Așadar, aflate în cârdășie

⁷⁵ F. Zimmermann, *op. cit.*, p. 52-53.

⁷⁶ Nicolae Vilvoi, *Falsul în documentele istorice și în operele de artă românești (epocile medievală și modernă)*, Craiova, 2013.

⁷⁷ Am arătat într-o notă de mai sus că anul 1655, indicat de Victor Păcală pentru „restaurarea” Bisericii Sfintei Paraschiva din Rășinari, pare a fi o eroare a monografului satului, data corectă fiind 1755. Această dată e confirmată de documentul meșterului sas Johannes Drotlich, despre *Cartea Ocolniță* găsită la dărâmarea bisericii vechi din Rășinari la 5 iunie 1755.

⁷⁸ V. Păcală, *op. cit.*, p. 82, nota 2.

⁷⁹ Ela Cosma, *Procesul în cauza posesiunii Rășinariului contra Magistratului sibian (1735-1784)*, va apărea în „Anuarul Institutului de Istorie George Barițiu din Cluj-Napoca”, tom LIX, 2020.

Istoricul unei controversă. Cartea Ocolniță din Rășinari (1488) și extrasul actului de danie (1383).

și de multe ori reprezentate, prin rotație, de aceiași înalți funcționari, autoritățile scăunale și provinciale s-au aliat împotriva Rășinariului ce-și apăra drepturile uzurpate, ba Magistratul Sibiului, ba Guvernul transilvan căutând să producă diplome „vechi” în propriul folos, ori chiar să distrugă documente concurente, precum *Cartea Ocolniță* din 1488. Descoperite chiar în epocă, falsurile oponentilor Rășinariului nu au fost sancționate, conform pedepselor prevăzute pentru *exhibitionis falsarum litterarum* (folosirea scrisorilor/documentelor falsificate)⁸⁰, deoarece însuși Magistratul falsificator împărțea la Sibiu legea și justiția.

---

⁸⁰ Alexandru Florin Cioltei, *Începuturile scrierii instituționalizate în Regatul Ungar*, în „Transilvania”, nr. 10, 2016, p. 66.

1153

Ecclesia et Terra cum suis Pertinentiis,
 "is, eodem Seulo Libertatis, quo jam di-
 "ctus Magister Coelinus per Nos Popu-
 "larem, in presenti Pagina Annotatam
 fecimus Auctoritate Nostrae Privilegi
 Perennari Predecessoris Monasterio
 Jure perpetuo possidendam: Monasterio
 "riam hoc fuit in fundo Regio penes
 Districtum Terrae Fogaras pro Benefi-
 dicitinis fundatum, postea in Usu Prae-
 positurae Cebinensis Conversum, tandem
 in A. 1556. cum reliquis fundatio-
 "nibus bonis Confiscatum, Nunc per
 Magistratum Cebinensem priva-
 to Jure, sed sine Omni Legati Re-
 "nacione Usurpatum: Prima metra In-
 "rae Montis S. Michaelis Incepit ab
 Oriente in Pede Alpium, et descendit
 per Torrentem descendentem, ab ipso
 Alpebus, Versus Villam Rue del Mar,
 Assignatis, Secus Rivulum usque
 ad Viam, quae ducit de Giso Monse
 ad Villam Rue del ^{Pratinarum} ~~Pratinarum~~ ^{Pratinarum}
 Viam, et ascendit per quandam
 Viam, usque ad metram, quae dividit
 Terras

Fig. 1 - Intercalare cu menționarea Villei Ruetsel ca Resinăr în textul diplomei fundamentale a Mănăstirii Cârța din 1223, în *Transmissionales...*, p. 1153.

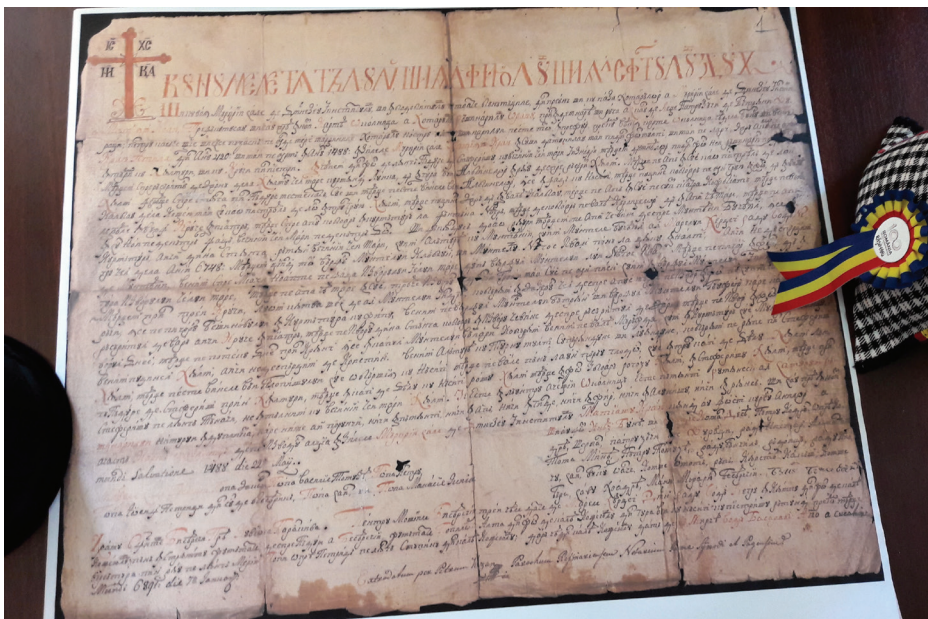

Fig. 2 - Copia documentului conținând actele din 1488 și 1383, prezentată la Primăria Rășinari, la sărbătoarea „Fiii Satului Rășinari”. Foto: Ela Cosma, 20 iulie 2019.

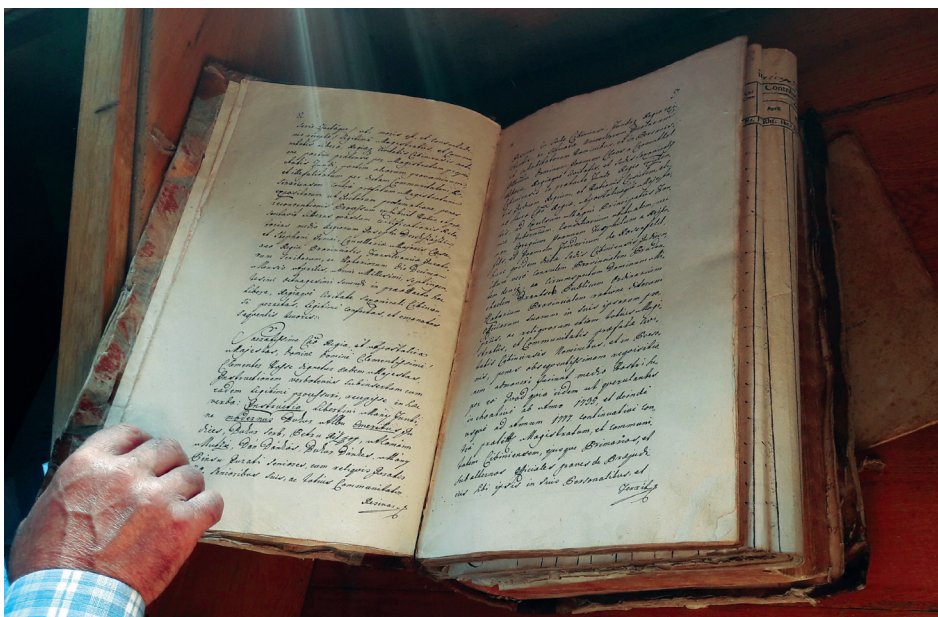

Fig. 3 - Volumul *Transmissionales...*, aflat la Muzeul bisericesc din Casa Episcopală de la Rășinari (curator Ioan Obârșie). Foto: Ela Cosma, 20 iulie 2019.

